

3411

www.Ketab.ir

WWW.Ketab.ir

سرشناسه	:	عابدی نژاد داورانی، امین‌رضا، ۱۲۵۴ -
عنوان و نام پدیدآور	:	ماهیت و الزامات فقه پیشرفت: (درآمدی بر فلسفه فقه امام‌اجتماعی پیشرفت‌گرا) / امین‌رضا عابدی نژاد داورانی.
مشخصات نشر	:	قم: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، پژوهشگاه توسعه نظام، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	:	۳۸۴ص.
فروست	:	انتشارات موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)؛ ۱۳۷۲. فقه؛ ۱۸
شابک	:	۹۷۸-۶۰۰-۴۴۴-۱۳۹-۱
وضعیت فهرست‌نویسی	:	فیا.
یادداشت	:	کتابنامه.
یادداشت	:	نمایه.
موضوع	:	فقه -- جنبه‌های اجتماعی.
موضوع	:	Islamic law -- social aspects
موضوع	:	پیشرفت -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام.
موضوع	:	Progress-- Religious aspects-- Islam
رده‌بندی کنگره	:	BP۱۶۹/ع۲م۲
رده‌بندی دیویی	:	۳۲/۲۹۷
شماره کتاب‌شناسی ملی	:	۵۰۱۲۱۴۰

بایست و الزامات

فقه پیشرفت

(درآمدی بر فلسفه فقه نظام اجتماعی پیشرفت‌گرا)

امین‌رضا عابدی‌نژاد داورانی

انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی
قدس سره

۱۳۹۶

شمارهٔ ردیف ۱۳۷۲
شمارهٔ موضوعی حقوق-۱۳۸
۱۳۹۶-۱۰۳

■ ماهیت و الزامات فقه پیشرفت: درآمدی بر فلسفه فقه نظام اجتماعی پیشرفت‌گرا

- مؤلف: امین‌رضا عابدی‌نژاد داورانی
- ناشر: انتشارات مؤسسهٔ آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره) با همکاری نشر نگاه فقه نظام
- چاپ: نگارش
- نوبت و تاریخ چاپ: اول، زمستان ۱۳۹۶
- شمارگان: ۱۰۰۰
- قیمت: ۲۴۰۰۰ تومان

- دفتر مرکزی: قم، خیابان شهدا، کوی ممتاز، پلاک ۳۸
- تلفن و نمابر: ۰۲۵-۳۷۷۴۲۲۲۶-۲۵
- شعبه تهران: خیابان انقلاب، بین خیابان ۱۲ فروردین و شهید منیری جاوید، ساختمان شماره ۳۱۰، طبقه سوم، واحد ۱۱۲
- تلفن و نمابر: ۰۲۱-۶۶۴۶۶۱۲۱-۶۶۴۶۶
- شعبه مؤسسه امام خمینی (ره): قم، بلوار امین، بلوار جمهوری اسلامی، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)
- تلفن: ۰۲۵-۳۲۱۱۳۶۲۹-۲۵

تقدیم

این اثر به

روح خدا در کالبد زمان، و معلم بزرگ عزت و

آزادگی انسان،

حضرت روح الله الموسوی الخمینی

ارواح شهر شهیدان انقلاب اسلامی

تقدیم می شود.

WWW.Letab.ir

تقریظ آیت الله محسن اراکی

پسندید

فقه پیوسته ملی از آن ضرایب است که تاکنون مورد توجه نبوده و به شکل افقی از آن فقه اسلامی قرار گرفته و در همین سبب پژوهشی که در این رساله توسط فاضل جناب آقای امین رضاعابدی قرار داده نموده است از اهمیت ویژه ای برخوردار است.

معموم مردم را به تناسب ادیان که در نظام اجتماعی در نظر گرفته می شود و لذا رابطه مستقره پیوسته در نظام اجتماعی با اهداف مورد نظر از نظام رابطه ای مهمی است، و برگردن پژوهش جمعیتی در حوزه پیوسته از نظر فقه اسلامی به همین بنیان قرار می گیرد و در زمینه پیوسته نظام اجتماعی اسلامی بنیان می نهد.

دانش پیوسته نظام اجتماعی آلام مورد آشنایی را منتهی دار است که در یک سو به اهداف کلان و در طرف جزو قابل تقسیم است، و از سوی دیگر به تناسب سطح علمی و همچنین علم حقیقتی که می پذیرد برای قابل بر صله بندی است، و اصول و قواعد و نظام فقهی بسیاری در همین این ابعاد است. بدین آنها نقش دارد و تحقیق فقهی است که با استنباط آن قواعد و اصول و نظام ضمن تعیین اهداف کلان در نظام های متعدد اجتماع از نظام فقهی به جهت به تعریف و تعیین و تکمیل اهداف بر صله ای و نسبت آنها با اهداف کلان مورد نظر از نظام کلان است. اسلام و ملامت و فقه علم در این استنباط آنها اقدام نماید فقه پیوسته نظامی که ای اجتماعی از آن فقه اسلامی پیوسته است، لکن الزامات عمومی در این مورد وجود دارد که در این تحقیق علمی به برخی از مهم ترین آنها پرداخته شده است. امید می رود این پژوهش که انگلیس اندیشه تبیین برخی از مهم ترین مباحث فقه اسلامی پیوسته و نیز در مواردی از راه استنباط و تحقیق در این مورد در دنیا جاری شود و نظام اسلامی گامی بیشتر در تریات باشد.

بدون شک جهات علمی جناب آقای عابدی که از پژوهشگر کوشش این رساله علمی است که در راه نظام نهادان از راه و روش های یاری موزار میکس، و قدش زور و همتگدانه او در این پژوهش از سنجند از سوی دیگر شایسته تقدیر و تحسین قرار می دهد و از آن است و در آن نه انگلیس ابراج گوییم که ای عابدی علی حقیقت همان در حوزه بسیار که علی هم است که در آن جدیدی از

نگوفا علمی را آغاز کرده است.

محسن اراکی
۱۳۶۶/۹/۶

بسمه تعالی

فقه پیشرفت یکی از شاخه‌های پراهمیت فقه نظام اجتماعی است که تاکنون مورد توجه پژوهشگران فقه اسلامی قرار نگرفته و بهمین سبب پژوهشی که در این رساله توسط فاضل ارجمند جناب آقای امین‌رضا عابدی‌نژاد ارائه نموده است از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

مفهوم پیشرفت به تناسب اهدافی که در هر نظام اجتماعی در نظر گرفته می‌شود و لذا رابطه مقوله پیشرفت در نظام اجتماعی اسلام با اهداف مورد نظر این نظام رابطه‌ای ماهوی است، و در پیوند این دو، تحقیقی در حوزه پیشرفت از نگاه فقه اسلامی به پیش زمینه‌های یادین در زمینه هدف‌شناسی نظام اجتماعی اسلامی نیازمند است.

دانش هدف‌شناسی نظام اجتماعی اسلام خود بخشی دامن‌دار است که از یک سو به اهداف کلان، و اهداف خرد قابل تقسیم است، و از سوی دیگر به تناسب شرایط عینی، و همچنین ظرفیت‌های پذیرش اجتماعی قابل مرحله‌بندی است، و اصول و قواعد و احکام فقهی بسیاری در تعیین این اهداف و نحوه مرحله‌بندی آنها نقش دارند و وظیفه فقیه است که با استنباط آن قواعد و احکام و احکام ضمن تعیین اهداف کلان و خرد نظام‌های متعدد اجتماعی از نگاه فقه اسلامی، نسبت به تعریف و تعیین و تحدید اهداف مرحله‌ای و نسبت آنها با اهداف کلان مورد نظر در نظام کلان اجتماعی اسلام و ارائه نظام اولویت‌بندی آنها اقدام نماید.

فقه هدف‌شناسی نظام‌های اجتماعی از الزامات فقه اسلامی پیشرفت است، لکن الزامات دیگری در این عرصه وجود دارد که در این تحقیق علمی به برخی از مهم‌ترین آنها پرداخته شده است، امید می‌رود این پژوهش گرانسنگ بتواند در تبیین برخی از مهم‌ترین مبادی فقه اسلامی پیشرفت و نیز در هموارسازی راه استنباط و تحقیق در این رشته فقهی مورد نیاز جامعه و نظام اسلامی گامی

فید و برر اش

با و ن شک ج ا ت علمی جناب آقای عابدی‌نژاد، پژوهشگر موفق این دستاورد علمی بون به او را در گام نهادن در این میدان دشوار یاری نمود از یک سو، و تلاش زرف و مینکرانه او در این پژوهش ارزشمند از سوی دیگر شایسته تقدیر و تحسین فراوان است و نشانه دیگری بر اوج‌گیری همت‌های بلند علمی محققان جوان در حوزه مبارکه علمیه قم است که دوران جدیدی از شکوفایی علمی را آغاز کرده است.

محسن اراکی

۱۳۹۶/۹/۶

فهرست مطالب

۷	تقریظ آیت‌الله حسبر اراکی
۲۱	مقدمهٔ معاونت پژوهش
۲۵	مقدمهٔ نگارنده

فصل اول: مفاهیم و کلیات

۳۱	معرفی تحقیق
۳۴	فقه پیشرفت و حاکمیت اسلام
۳۷	فقه پیشرفت و اسلامی‌سازی علوم اجتماعی
۳۹	فقه پیشرفت و استنباط اهداف نظام اسلامی
۳۹	فقه پیشرفت و گزاره‌های توصیفی علوم اجتماعی
۴۰	فقه پیشرفت و ساختارهای نظام اجتماعی
۴۱	مفاهیم اصلی تحقیق
۴۱	پیشرفت
۴۲	نظام
۴۴	فقه
۴۶	ماهیت و الزامات

فصل دوم: تحلیل معناشناختی مفاهیم بنیادین تحقیق

۵۱	تحلیل معناشناختی مفهوم پیشرفت
۵۱	تغییر استکمالی

۵۲	تغییر استکمالی وجود
۵۴	تغییر استکمالی تاریخ
۵۵	تغییر استکمالی نظام اجتماعی
۵۶	مبانی و لوازم پیشرفت اسلامی
۵۷	معرفت‌شناسی پیشرفت
۵۸	موضوع پیشرفت
۶۰	داده‌های پیشرفت
۶۳	هدف پیشرفت
۶۴	اهداف فرادنی
۶۶	تلائم اهداف
۶۸	مسافت پیشرفت
۷۲	فاعل پیشرفت
۷۵	فعل پیشرفت
۷۹	تحلیل معناشناختی مفهوم نظام اجتماعی
۸۰	ویژگی‌های عمومی نظام‌ها
۸۰	کلیت
۸۰	هدف
۸۱	وضع
۸۱	آگاهی
۸۲	تقسیمات نظام
۸۳	اعتباری بودن نظام اجتماعی
۸۳	معنای اعتبار
	فرایند اعتبار نظام اجتماعی
۸۵	اصل حب به ذات و کمالات آن
۸۵	اصل متابعت نیازهای طبیعی از کمال وجودی
۸۶	اصل متابعت گرایش‌های درونی از نیازهای طبیعی
۸۶	عمل اعتبار
۸۸	اصل تسخیر و استمتاع

۹۰	اصل استخدام
۹۱	استخدام متقابل
۹۳	اعتبار استخدام و تضاد اجتماعی
۹۶	ضرورت نظام اجتماعی
۹۹	تبیین ماهیت نظام اجتماعی
۱۰۰	مؤلفه‌های نظام اجتماعی
۱۰۲	انواع نظام اجتماعی
۱۰۵	نظام واکرا
۱۰۶	نظام اجتماعی
۱۰۸	نظام توسعه
۱۱۱	نظام پیشرفت
۱۱۴	الگوی پیشرفت
۱۱۸	تحلیل معناشناختی مفهوم فقه
۱۱۸	علم
۱۲۰	حکم شرعی
۱۲۲	اعتباری بودن احکام شرعی
۱۲۵	فرعیت
۱۲۸	تفاوت اعتبارات اصولی و اعتبارات فقهی

فصل سوم: ماهیت فقه پیشرفت

۱۳۴	موضوع علم فقه
۱۳۴	تعریف اول
۱۳۵	اشکال اول
۱۳۵	پاسخ
۱۳۶	اشکال دوم
۱۳۷	پاسخ
۱۳۷	اشکال سوم
۱۳۸	اشکال چهارم
۱۳۹	تعریف دوم

۱۴۰	اشکال
۱۴۰	پاسخ
۱۴۱	تعریف سوم
۱۴۱	گستره احکام شرعی
۱۴۱	گستره احکام وضعی
۱۴۴	گستره احکام تکلیفی
۱۴۵	مبارک‌وارگی اعتبارات شرعی
۱۴۸	اشکال به نظام‌وارگی احکام شرعی
۱۴۹	پاسخ
۱۵۲	فقه و نظام اجتماعی
۱۵۴	اعتبارات نظام اجتماعی
۱۵۴	احکام و اعتبارات آل
۱۵۵	احکام و اعتبارات استثنایی
۱۵۶	احکام و اعتبارات نظام عام
۱۵۸	احکام و اعتبارات نظام خاص
۱۵۹	اشکال فقه انتحالی
۱۶۶	تعریف فقه پیشرفت
۱۶۸	موضوع فقه پیشرفت
۱۶۸	پیشنهاد اول
۱۶۹	پیشنهاد دوم
۱۶۹	تقریر اول
۱۷۰	اشکال
	تقریر دوم
۱۷۲	پیشنهاد سوم
۱۷۵	اشکال اول
۱۷۵	پاسخ
۱۷۶	اشکال دوم
۱۷۶	پاسخ

۱۷۷	اشکال سوم
۱۷۷	پاسخ
۱۷۸	ابواب فقه پیشرفت
۱۷۹	مسائل فقه پیشرفت
۱۸۰	اهداف فقه پیشرفت
۱۸۱	مفهوم‌شناسی هدف
۱۸۱	معنای لغوی
۱۸۱	بنای اصطلاحی
۱۸۳	تعریف برگزیده
۱۸۳	تفاوت هدف و مناسبات
۱۸۴	رابطه دصالح و اهداف
۱۸۶	ضرورت شناخت اهداف فقه پیشرفت
۱۸۶	قرینه استظهار
۱۸۷	معیار نسخ حکم
۱۸۸	معیار ثبات و تغییر حکم
۱۸۹	معیار کشف حکم
۱۸۹	معیار احکام حکومتی
۱۹۰	معیار تزاحم
۱۹۱	معیار تعارض
۱۹۱	مؤلفه ضروری در کشف نظام
۱۹۲	اهداف فقه
۱۹۶	اهداف فقه پیشرفت
۱۹۶	حفظ نظام
۱۹۶	پیشرفت اسلامی
۲۰۰	تقسیمات اهداف فقه پیشرفت
۲۰۰	اهداف عام و اهداف خاص
۲۰۱	اهداف حفظی و اهداف کمالی
۲۰۲	اهداف غایی و اهداف طریقی

۲۰۳	اهداف اجمالی و اهداف تفصیلی
۲۰۵	اهداف اصلی و اهداف فرعی
۲۰۶	اهداف مرحله‌ای و اهداف مراتبی
۲۰۷	تلائم اهداف فقه پیشرفت
۲۰۷	تلائم اهداف نظام اجتماعی
۲۰۸	تلائم اهداف نظام اجتماعی و اهداف افراد
۲۰۹	تلائم اهداف دنیایی و اهداف آخرتی

فصل چهارم: روش‌های فقه پیشرفت

۲۱۴	روش کشف اهداف فقه پیشرفت
۲۱۵	امکان شناخت اهداف فقه پیشرفت
۲۱۷	روش‌های کشف اهداف فقه پیشرفت
۲۱۷	روش عقلایی
۲۱۹	روش استقرایی
۲۲۰	روش کشف سیاست‌های پیشرفت
۲۲۱	معنای مکتب
۲۲۴	معنای قاعده تنظیمی
۲۲۵	قواعد مستحفظه
۲۲۶	قواعد مستکمله
۲۲۶	تفاوت قواعد تنظیمی و احکام تفصیلی
۲۲۷	معنای سیاست پیشرفت
۲۲۸	ویژگی‌های سیاست پیشرفت
۲۳۱	نسبت مفاهیم سه‌گانه
۲۳۱	اکتشاف یا تأسیس سیاست پیشرفت
۲۳۳	منابع اکتشاف سیاست‌های پیشرفت
۲۳۳	مبانی
۲۳۵	احکام
۲۳۷	اهداف
۲۳۷	مراحل استنباط سیاست‌ها

۲۳۷	کشف اهداف
۲۳۸	تفسیر اهداف
۲۳۹	شناخت نسبت میان اهداف
۲۴۱	تجمیع احکام
۲۴۱	تفسیر مفاهیم
۲۴۲	تفسیر احکام و کشف سیاست‌های پیشرفت
۲۴۴	کشف سیاست‌های تفصیلی
۲۴۶	اشکال اول: فساد انسجام
۲۴۷	اسخ
۲۴۸	اشکال دوم: فقدان حجیت
۲۵۰	راه‌حل پیشنهادی
۲۵۲	راه‌حل پیشنهادی در حل اشکال انسجام
۲۵۴	راه‌حل پیشنهادی و حل مسکات حجیت
۲۵۶	روش استنباط ساختارهای اجتماعی
۲۵۷	مفهوم ساختار
۲۵۷	معنای لغوی
۲۵۷	معنای اصطلاحی
۲۵۹	اجزای تحلیلی ساختار پویا
۲۶۰	هدف
۲۶۱	کنشگران
۲۶۲	مرز
۲۶۲	احکام داخلی
۲۶۱	احکام محیطی
۲۶۴	مدیریت
۲۶۵	رابطه ساختار و سیستم
۲۶۶	رابطه ساختار و سازمان
۲۶۶	ساختارها و فقه پیشرفت
۲۶۷	حیثیت مجموعی ساختارها

۲۶۹	حیثیت انفرادی ساختارها
۲۷۰	اشکال بر استنباطی بودن ساختار
۲۷۳	تقسیمات ساختارهای اجتماعی
۲۷۴	ساختارهای امضایی و ساختارهای تأسیسی
۲۷۴	ساختارهای ثابت و ساختارهای متغیر
۲۷۵	ساختارهای دولتی و ساختارهای غیردولتی
۲۷۶	منابع استنباط ساختارهای اجتماعی پویا
۲۷۷	مبانی
۲۷۸	اهداف
۲۷۹	ادله احکام
۲۸۱	مراحل استنباط ساختارهای اجتماعی
۲۸۱	استنباط اهداف ساختار
۲۸۱	تفصیل اهداف ساختار
۲۸۲	کشف شبکه اهداف ساختار
۲۸۲	تلائم اهداف ساختار
۲۸۳	استنباط قواعد ساختار
۲۸۴	حفظ و کمال ساختارها
۲۸۵	حفظ رابطه احکام و اهداف ساختار
۲۸۵	ملاک احکام متغیر ساختار
۲۸۵	منبع سیاست‌های ساختار
۲۸۶	استنباط احکام ساختارها
۲۸۶	تنظیم احکام ساختارها
۲۸۶	تنظیم‌کننده احکام ساختارها
۲۹۰	شروط ضمن عقد و تنظیم ساختاری
۲۹۲	حیله و تنظیم ساختاری
۲۹۲	معنای اصطلاحی حیله
۲۹۳	حیله در ساختارهای اجتماعی
۲۹۴	معیار حیله در ساختارهای نظام اجتماعی

فصل پنجم: علم و فقه پیشرفت

۲۹۹	علم و نظام اجتماعی
۳۰۱	معنای علم
۳۰۳	نظریه علو استخلافی
۳۰۵	نسبت علم و فقه پیشرفت
۳۰۶	علم و موضوع احکام
۳۰۶	مفهوم موضوع
۳۰۷	علم و تغییر موضوع
۳۰۹	علم و تشخیص موضوع حکم
۳۱۰	علم و کشف حکم
۳۱۰	ادراکات عقلا نظری و ادراکات عقل عملی
۳۱۱	نظریه ضرورت بالقیا
۳۱۳	نظریه اعتبارات نفس الامری
۳۱۵	ادراکات عقل نظری و کشف حکم فقه پیشرفت
۳۱۵	قاعده ملازمه
۳۱۶	مبانی قاعده ملازمه
۳۱۶	شمول احکام
۳۱۶	تبعیت احکام از مصالح و مفاسد نفس الامری
۳۱۶	اعتبار استدلال
۳۱۸	کشف مصالح و اهداف
۳۱۹	مفاد قاعده ملازمه
۳۲۲	مصلحت تامه
۳۲۷	اشکالات وارد بر قاعده ملازمه
۳۲۳	اشکال ملازمه
۳۲۴	اشکال اعتبار عقل
۳۱۶	اشکال محدودیت عقل
۳۲۸	اشکالات نقضی
۳۳۰	اشکال احکام ارشادی

۳۳۱ حکم عقل و فقه پیشرفت
۳۳۲ مصلحت تامه در فقه پیشرفت
۳۳۴ گستره قاعده ملازمه در فقه پیشرفت
۳۳۵ بنای عقلا
۳۳۶ بررسی
۳۳۸ منحصر نبودن قاعده ملازمه در بنای عقلا
۳۳۹ علوم تجربی
۳۴۱ علوم انسانی

نتیجه گیری و پیشنهاد

۳۴۷ نتیجه گیری
۳۴۷ جامعه سازی و تمان سازی فقه پیشرفت
۳۴۸ انطباق احکام فقه پیشرفت بر ابعاد نظام اجتماعی پیشرفت گرا
۳۴۹ نظام اجتماعی، موضوع فقه پیشرفت
۳۴۹ پیشرفت اسلامی؛ هدف فقه پیشرفت
۳۵۰ قوانین، سیاست ها و ساختارها، مسائل فقه پیشرفت
۳۵۰ اعتبار روش های فقه پیشرفت
۳۵۲ برتری علمی به عنوان معرفت لازم در فقه پیشرفت
۳۵۳ پیشنهاد
۳۵۳ بررسی ابعاد نظام اجتماعی
۳۵۳ فرایند تحقق نظام اسلامی
۳۵۵ منابع
۳۷۳ نمایه ها

مقدمه معاونت پژوهش

گستره فقهی عنوان احکام مستنبط از ادله شرعی، همه ساحت‌های فردی و اجتماعی انسان را در بر می‌گیرد. نظام اجتماعی موجود در جامعه، رفتارهای کنشگران اجتماعی را در راستای اهداف مشخص تنظیم می‌کند. بنابراین رفتارهای اجتماعی در جامعه اسلامی نیز با تحقق نظام اجتماعی بر پایه فقه و احکام شرعی تنظیم نخواهد شد.

پیشرفت اسلامی به معنای دستیابی به اهداف مراتبی نظام اجتماعی اسلام است. «فقه پیشرفت» به عنوان یک رویکرد فقهی در نظام، در مقام پاسخ به چیستی اهداف، چرایی و چگونگی دستیابی به آن‌ها به رابطه میان نظام اجتماعی و مقوله پیشرفت می‌پردازد.

نیاز جامعه اسلامی به پیشرفت از یک سو، و تضاد با تئوری‌های توسعه غربی با مبانی اسلام از سوی دیگر، اهمیت چنین رویکردی در حوزه فقه نظام را روشن می‌کند و موقعیت کنونی نظام جمهوری اسلامی از نظر زمانی و مکانی، ضرورت پرداختن به آن را مشخص می‌سازد.

شناسایی ابعاد مختلف پیشرفت و ارائه یک مدل مفهومی جامع از پیشرفت نظام اجتماعی اسلام، و نیز برنامه‌ریزی راهبردی برای تحقق عملی آن در جامعه اسلامی، از مباحث مهمی هستند که باید در فقه پیشرفت نظام اجتماعی مورد توجه قرار گیرند. در این میان، پرداختن به اموری مانند مبادی، تاریخچه، بنیان‌گذار،

هدف، روش تحقیق و سیر تحول فقه پیشرفت در قالب «فلسفه فقه پیشرفت» از نظر اهمیت پژوهشی تقدم رتبی دارند.

مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی علیه السلام در پرتو تأییدات رهبر کبیر انقلاب اسلامی و حمایت‌های بی‌دریغ خلف صالح وی، حضرت آیت‌الله خامنه‌ای «مد ظله العالی» از آغاز تأسیس براساس سیاست‌ها و اهداف ترسیم‌شده از سوی حضرت آیت‌الله محمدعلی مصباح یزدی «دامت برکاته» به امر پژوهش‌های علمی و دینی اهتمام داشته و مسیر برآوردن نیازهای فکری و دینی جامعه، به پژوهش‌های بنیادی، راهبردی، کاربردی پرداخته است. معاونت پژوهش مؤسسه برای تحقق این هدف مهم، افزون بر برپا بردن و هدایت دانش‌پژوهان و پژوهشگران، در زمینه نشر آثار محققان نیز کوشیده و بحمدالله تاکنون آثار ارزنده‌ای را در حد توان خود به جامعه اسلامی تقدیم کرده است.

پژوهشگاه فقه نظام نیز نهادی از درون حوزه علمیه است که با هدف تولید سلسله دانش‌های لازم برای تحقق نظامات اجتماعی اسلام تأسیس شده است. این پژوهشگاه می‌کوشد در مسیر تولید دانش برای تأسیس نظامیت اسلام در جوامع بشری، شبکه‌ای از موضوعات اجتماعی را به صورت یک نظام تبیین، و ساختار کلی نهادهای اجتماعی، سیاست‌های کلی و قوانین اجرایی آن را با روش فقهی متداول طراحی و تبیین کند تا الگوی نظام اجتماعی بر اساس هندسه اسلامی شکل گیرد.

کتاب پیش روی، محصول همکاری مشترک مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی علیه السلام و پژوهشگاه فقه نظام است، که در قلمرو فلسفه فقه نظام اجتماعی و با تلاش پژوهشگر ارجمند، جناب حجت‌الاسلام دکتر امین‌رضا عابدی‌نژاد نگارش یافته است. هدف اصلی نویسنده عرضه تحلیل و تبیین مناسب در حوزه فلسفه

فقه در قلمرو اجتماع برای پژوهشگران علاقه‌مند به پیشرفت اسلامی است. از مؤلف محترم و همچنین آیت‌الله محسن اراکی که با مطالعه و ارائهٔ نظرهای سودمندان، بر اتقان و غنای اثر افزوده‌اند، صمیمانه سپاسگزاری می‌کنیم و توفیق روزافزون ایشان را از خداوند منان خواستاریم.

معاونت پژوهش

پژوهشگاه فقه نظام

معاونت پژوهش

مؤسسهٔ امور شرعی پژوهشی امام خمینی علیه السلام

www.ketab.ir

مقدمه نگارنده

سیاس و دانش خدایی را که آثار قدرتش بر چهرهٔ روز روشن، تابان است و انوار حکمتش در شب تار، درخشان؛ آفریدگاری که خویشتن را به ما شناساند و درهای علم را بر ما گشود. سلام بر خاتم پیامبران و خاندان مظلوم و مطهر او. سپاس ما نثار این ولایت الهی که مشعل هدایت را در میان مردمان برافروختند و آنان را به سوی او - جل و عی - رهبری کردند.

کتابی که پیش رو دارید حاصل تحقیقات نگارنده در دو سال اخیر در قالب رسالهٔ دکتری، با نام ماهیت و الزامات پیشرفت است که در آن، فقه پیشرفت، یک رویکرد جامعه‌ساز و تمدن‌پرداز در فهم فقه معرفی و توصیف شده است. تا آنجا که به خاطر دارم، علاقه به این موضوع دغدغهٔ دربارهٔ آن، از سال‌ها پیش و حتی از اوان تحصیل در حوزهٔ علمیه در جان و دامن وجود داشته است. این علاقه و دغدغه به این جهت بوده که بازسازی اندیشهٔ معنی و آفت‌زدایی از آن، نقش مؤثر و بی‌بدیلی در گسترش ولایت الهی بر عالم و آدم داشته است. بر آگاهان پوشیده نیست که با غضب خلافت الهی و به موازات سرگردان شدن نظام اجتماعی از آثار و مآثر انبیا و اولیای الهی، از حضور اندیشهٔ فقهی، به خصوص در صحنهٔ عینی زندگی اجتماعی، کاسته شده است. متناظر با غیبت و اعتزال فقهی در عرصهٔ اجتماع و زندگی، اندیشه‌های بیگانه، ترک‌تاز عرصهٔ حیات اجتماعی مسلمانان گشته‌اند. بدین سان آحاد جامعهٔ اسلامی هرچند در زندگی فردی خود به

رسم و آیین مسلمانی رفته‌اند، شکل و هندسهٔ اجتماع و صورت برین آن از ملت و شریعت، اجنبی بوده است.

● خصوص در دورهٔ معاصر، متأسفانه کشورهای اسلامی همچنان که واردکنندهٔ کالاها و علوم غربی به کشورهای خود بوده‌اند، ساختارها و سازمان‌های اجتماعی و الگوهای رشد و توسعهٔ انسانی را نیز به کشورهای خود وارد و بدین ترتیب، یا فقه اسلامی را یک‌سره از تدبیر و ادارهٔ جوامع اسلامی معاف کرده‌اند و با وظیفهٔ رفع و رجوع و رفوگری این واردات مهلک را به فقه اسلامی سپرده‌اند؛ تا آنجا که کارکرد فقه اسلامی را به علم توجیه‌کنندهٔ واقعیات فاسد، تنزل داده‌اند. *بِسْمِ اللَّهِ الْمُسْتَتَكِي*.

در کشور ما با پیروزی انقلاب اسلامی و برپایی نظریهٔ ولایت فقیه که با رهبری عبد صالح حق تعالی و جانفشانی همهٔ ملت اهل‌بیت، ثبات و استقرار یافت، امید به برپایی نظام الهی و پرتوافکنی آن در زوایای مختلف حیات اجتماعی، فزونی گرفته است. این امید و حیات، البته با تشویش ظلمت‌ظالمان مستکبر و جور جهالت جامدان متحجر نیست. حقیقت این است که پیشرفت و تمدن‌نویں اسلامی در کشاکش نبردی دشوار در مقابل جریان‌های توسعه‌گران غربی از یک سو و مقدس‌مآبان متحجر از سوی دیگر قرار گرفته است. معنای پیروزی در این نبرد و رویارویی، این است که اهداف، ارزش‌ها، ساختارها و سازش‌های نظام اجتماعی، الگوها، قواعد و سیاست‌های پیشرفت و ادارهٔ نظام اجتماعی پیشرفت‌گرا و در یک کلمه، ماهیت و هویت نظام اجتماعی اسلامی، بر پایهٔ منابع معتبر اجتهادی فهمیده و محقق شود. تنها در این صورت است که به گسترش ولایت الهی و فقاہت اسلامی در ابعاد متنوع نظام اجتماعی، و برپایی امت وسط به عنوان جامعهٔ الگوی انسانی توفیق یافته‌ایم. معنای شکست در این نبرد و رویارویی نیز

این است که ساختارهای اجتماعی و الگوهای رشد و توسعه را از کشورهای غربی اخذ و اقتباس کنیم و لنگ‌لنگان به همان راهی برویم که آنها رفته‌اند و در عشق آل محمد و بر سرزمینی که هنوز کوچه‌هایش نام شهید دارند، پرچم‌های استیلا و فرهنگی و اقتصادی و سیاسی غرب سایه افکند و قله‌های استکبار ثروت و قدرت در کنار دره‌های عمیق استضعاف فقر و ذلت، سر برآورد و در بلبشوی حکومت الگارش بر فامان فاسد بر توده‌های مظلوم، از وال‌استریت ایرانی رونمایی شود؛ ولایت فقیه میکانیزه شود و روحانیت و حوزه‌های علمیه به عقوبت سکوت و سکون خود با رینتال ببالس ارباب زر و زور و دعاگوی سفره‌های رنگین آنان شوند، یا سر به بیب مهابت فرو برند و در خیال متصل خود از مکاشفات علمی بی‌حاصل خرسند گردند و عملاً از صحنه زندگی و سیاست حذف شوند و نه از دین نامی ماند و نه از آیین علمی.

حقیقت این است که اکنون استکبار جهانی حوزه‌های علمیه در برابر آزمون و امتحانی سرنوشت‌ساز قرار گرفته‌اند؛ امتحانی که سرافرازی در آن، ضامن عزت و حیات اسلام عزیز است و سرشکستگی در آن، ذلت دنیا و آخرت را در پی دارد. روشن است که در این مبارزه و جهاد آسیب‌شناسی و بازسازی معرفت فقهی، به‌گونه‌ای که تمام ابعاد متنوع حیات اجتماعی و روابط جهانی را در بر گیرد، امری است که توجه به آن، شرط لازم برای تمدن و پیشرفت اسلامی است.

تحقیق حاضر، گامی کوچک و کوششی متواضعانه در معرفی رویکردی اجتماعی در فقه اسلامی و نسبت آن با پیشرفت همه‌جانبه اسلامی است. از آنجمله در این رویکرد، رابطه میان نظام اجتماعی اسلامی و مقوله پیشرفت اسلامی نیز تبیین شده، ما نام آن را رویکرد فقه پیشرفت گذاشته و در این تحقیق، به معرفی آن

پرداخته‌ایم. از این رو مباحث این تحقیق، در حوزه فلسفه فقه و به عبارت گویاتر در حوزه فلسفه فقه نظام اجتماعی قرار دارد.

بر خود لازم می‌دانم از استادانی که در طول تحقیق، مرهون هدایت و راهنمایی ایشان بوده‌ام، سپاسگزاری کنم. از حضرت آیت‌الله اراکی که خود نیز همت خویش را صرف تبیین فقه نظام اجتماعی کرده‌اند، سپاسگزاری می‌کنم. از حضرت حجت‌الاسلام والمسلمین، دکتر عباسی که با نکته‌سنجی‌های خود بر غنای تحقیق افزودند، سپاسگزارم. از حضرت حجت‌الاسلام والمسلمین علی سائلی که در طول تحقیق از نظر امام‌عالمان ایشان بهره برده‌ام نیز سپاسگزارم. از یاران ایمانی و دوستان جانی هم هر یک به نوعی در راه پدید آوردن این اثر، مرا یار و مددکار بوده‌اند به ویژه از همسر که در فریخته‌ها که در همه مراحل، مشوق این جانب بوده‌اند، نیز سپاسگزارم و برای ایشان نسبت آرزومندم. همچنین از برادران کوشا و عزیزم در مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی علیه السلام که آماده‌سازی و انتشار این اثر را برعهده داشته‌اند، سپاسگزارم.

پروردگارا، باران رحمت خود را بر این جهان نیه بازل کن و جان‌های تشنه ما را از کوثر ولایت مهدی سیراب ساز. پروردگارا، ما را غم‌گسار عم‌های او قرار ده و به زروه شفاعتش بار ده. آمین رب العالمین

شانزدهم رمضان المبارک

۱۴۳۷

دوم تیرماه ۱۳۹۵

امین‌رضا عابدی‌نژاد داورانی